

Milieukoopwijzer – criteria etiketten

1. Doelstelling en context van deze herziening

De Milieukoopwijzer evalueert de criteria van de 7 productgroepen volgens een cyclus van drie jaar. De bedoeling daarvan is tweërlei:

- Rekening houden met nieuwe ontwikkelingen en actuele informatie die van belang is voor de inhoud van de criteria.
- Knelpunten oplossen.

Een belangrijk knelpunt heeft veelal betrekking op de complexiteit om aan te tonen dat aan de criteria wordt voldaan. In de loop van de jaren ontstonden instrumenten waarvan gebruik kan worden gemaakt (bv. ontwikkelingen m.b.t. milieulabels, vrijwillige initiatieven van de sector). Bij een herziening wordt bekeken in welke mate de Milieukoopwijzer hiermee rekening kan houden en eventueel kan verwijzen naar dergelijke instrumenten.

Bij de volgende reeks herzieningen (vanaf september 2009) is het bovendien de bedoeling om het rangordesysteem als geheel te vereenvoudigen en beter af te stemmen op de criteria die de federale en de Vlaamse overheid ontwikkelen in het kader van de vergroening van de overheidsaankopen.

Het aantal ambitieniveaus zal worden beperkt tot drie (in plaats van vijf). Het laagste ambitieniveau (basisniveau) zal overeen komen met de minimumcriteria zoals die door de federale/Vlaamse overheid worden voorgesteld. Indien beide overheidsniveaus (gedeeltelijk) andere criteria zouden hanteren zal hierbij een opsplitsing nodig zijn. Het onderscheid tussen de ambitieniveaus zal opnieuw aan de hand van duimpjes weergegeven worden.

De herziening gebeurt aan de hand van een literatuurstudie en een stakeholderconsultatie. Na de inhoudelijke herziening wordt de databank met product- en leveranciersgegevens aangepast. Het hele proces van herziening van criteria tot en met de update van de databank van producten en leveranciers neemt ongeveer een jaar in beslag.

2. 2. Inhoudelijke overwegingen

2.1. Uitgangspunt: van wieg tot graf benadering

De van wieg tot graf benadering vormt het uitgangspunt bij de evaluatie van de milieuaspecten van papier. Bij een dergelijke benadering wordt rekening gehouden met de milieueffecten van papier, vanaf de grondstoffase tot de afvalfase. De belangrijkste milieueffecten zijn¹:

- consumptie van grondstoffen en hulpstoffen: vezels, water, diverse additieven;
- energieverbruik;
- lucht- en wateremissies: vooral SO_x, NO_x, AOX en organische bestanddelen;
- afvalstromen: afkomstig van ontinkting, slibproductie.

2.2. Milieulabels

De van wieg tot graf benadering is ook deels de benadering die de meeste bekende type I-milieulabels² gebruiken bij het bepalen van de criteria. Op de Belgische markt zijn dit voornamelijk het Europees ecolabel, het Nordic Swan label en de Blaue Engel. Een dergelijke "van wieg tot graf evaluatie" wordt voorgelegd aan de stakeholders, waarna de criteriasets worden bepaald. Dergelijk stakeholderoverleg heeft vaak nog een zeer grote impact op het eindresultaat.

Het Blaue Engel label voor kopieer- en grafisch papier wordt enkel toegekend aan papier met gerecycleerde vezels. De andere genoemde labels kunnen zowel voorkomen op gerecycleerd papier als op papier gemaakt van verse houtvezels.

Naar aanleiding van de op til zijnde herziening van de criteria van het Europees ecolabel, is een vergelijking gemaakt van de belangrijkste milieulabels. Wanneer de criteria van het Europees ecolabel en het Nordic Swan label vergeleken worden³, dan blijkt dat deze vrij gelijklopend zijn en minimumcriteria voorzien voor de meeste van de hierboven vernoemde milieuproblemen. Enkel inzake afvalmanagement tijdens de processen, voorziet het Europees ecolabel label een bijkomend criterium.

In het verleden heeft de Europese milieukoepel (European Environmental Bureau, EEB) zich kritisch uitgelaten over de criteria van het Europees ecolabel. Uit een evaluatierapport⁴ van het EEB over alle productgroepen van het Europees ecolabel blijkt dat het ambitieniveau van de criteria voor kopieerpapier ondermaats zijn en te weinig rekening houden met de inbreng van de milieubeweging (in vergelijking met andere stakeholders).

De belangrijkste punten van kritiek zijn:

¹ Montani, (M.) & Cesarei (G.), 2009, *Study for the copying and graphic paper criteria revision EU ecolabel*.

² Een type I-milieulabel zoals vastgesteld volgens NBN EN ISO 14024 is een label gebaseerd op door derden opgestelde criteria. Het milieulabel kan worden verleend door een openbare instantie of vereniging zonder winstoogmerk. Die criteria hebben in principe betrekking op de verschillende milieuaspecten en – effecten van het product en houden rekening met zijn volledige levenscyclus.

³ Montani, (M.) & Cesarei (G.), 2009, *Study for the copying and graphic paper criteria revision EU ecolabel*.

⁴ Schiesser, (P.) & Shinn, (M.), 2004, *EEB Evaluation of the European eco-label criteria and scheme*, http://www.eeb.org/activities/product_policy/EEB-Ecolabel-evaluation-What-we-wanted-what-we-got-July2004.pdf

- een gebrek aan ambitie aangaande de uitstoot van emissies, in het bijzonder gechlorideerde verbindingen (zie 2.3);
- geen minimumpercentage aan gerecycleerde vezels vereist (zie 2.4);
- te gebrekkige randvoorwaarden op vlak van duurzaam bosbeheer (zie 2.5).

Ook de de Nordic Swan vormen voor deze punten van kritiek geen valabel alternatief.

Het Blaue Engel label wijkt inhoudelijk meer af van de andere labels. Vooreerst wordt voor kopieerpapier⁵ dit label enkel toegekend aan 100% postconsumptie gerecycleerd papier. Voor publicatiepapier is dit niet het geval. Publicatiepapier is het papier waar voornamelijk kranten, catalogussen en tijdschriften van worden gemaakt.⁶ Verder is het label beperkter op het vlak van criteria voor het productieproces. De aandacht gaat hierbij vooral naar de problematiek van schadelijke stoffen. Over het algemeen is de milieu-impact bij de productie van gerecycleerd papier beperkter (zie verder) dan bij de productie van papier uit nieuwe vezels. Daardoor weegt de mindere aandacht van het Blaue Engel label voor de productiefase minder zwaar door.

Het Blaue Engel label komt tegemoet aan enkele punten van kritiek die op het Ecolabel en andere type I-milieulabels geuit worden. De mindere aandacht voor het productieproces weegt hier niet tegenop omdat de milieu-impact van de productie van 100% gerecycleerd papier minder zwaar is. Daarom hecht de Milieukoopwijzer meer waarde aan het Blaue Engel label, dan aan het Europees Ecolabel en het Nordic Swan label. Producten die aan alle criteria van het Blaue Engel label voldoen zullen dan ook op het TOP niveau geplaatst worden. De Producten die aan alle criteria van het Europees Ecolabel of het Nordic Swan label voldoen zullen opgenomen worden op het BASIS + niveau.

2.3. Bleking

Beperking van de AOX-uitstoot

Het gebruik van chloor(gas) of chloordioxide bij de bleking heeft als nadeel dat in het afvalwater organochloorverbindingen gevormd worden. Het gaat om dioxines en andere persistente, bioaccumulerende en giftige stoffen. De verzamelnaam voor deze verbindingen is AOX, wat staat voor (aan actieve kool) adsorbeerbare halogeenverbindingen.

Om deze reden wordt de pulpproductie in het kader van de Stockholm Covention on Persistent Organic Pollutants (POP) genoemd als potentiële bron van dioxines⁷.

Om vanuit hout papier te maken, moet dit hout omgezet worden in houtpulp. Dit kan op een mechanische manier nl. via malen, maar dit kan ook op een chemische manier., nl via het koken van het hout in een chemische oplossing. Hierdoor wordt de lignine en een deel van de hemicellulose opgelost. De meest gebruikte methode is via het chemische Kraft-proces waarbij de chemische oplossing bestaat uit natriumhydroxide en natrium sulfide als actieve chemische bestanddelen. De houtpulp afkomstig uit het

⁵ De productengroep "kopieer- en grafisch papier" omvat vellen of rollen onbedrukt papier die worden gebruikt voor het afdrucken of kopiëren, schrijven of tekenen. Krantenpapier, warmtegevoelig papier en koolstofvrij papier vallen niet onder deze productengroep.

⁶ De scope van het Blaue engel label voor publicatiepapier is als volgt gedefinieerd: printing and publication papaer primarily made of waste paper. Hiertoe worden de Grades Statistics "printing and publication papers primarily made of waste Paper" van de Duitse vereniging van papierfabrikanten gebruikt

⁷ Annex C bij de POP-conventie neemt een overzicht op van potentiële bronnen van dioxines.

Kraft-proces is nog vrij donker en moet daarom sterk gebleekt worden. Daardoor is de AOX-problematiek vooral voor dit proces relevant.

De laatste vijftien jaar deed de papierindustrie echter heel wat inspanningen om het AOX-gehalte van het afvalwater, en zo de AOX-uitstoot naar het oppervlaktewater, te verlagen.

Het merendeel van de productie-eenheden stapte over naar ECF (elementary chlorine free). Dit betekent dat geen chloorgas gebruikt wordt voor de bleiking. Dat leidt tot een lager AOX-gehalte in het afvalwater dan bij bleiking met chloorgas.

Een minderheid bleekt echter chloorvrij (totally chlorine free, TCF). Dit betekent dat er bij de bleiking geen chloor(gas) of chloordioxide gebruikt worden en er in het afvalwater afkomstig van het bleikingsproces geen AOX'en gevormd worden. Wanneer gerecycleerde vezels zonder chloor(gas) of chloordioxide gebleekt worden, wordt over PCF (processed chlorine free) gesproken i.p.v. TCF. Men gebruikt deze afwijkende term omdat voor de gerecycleerde vezels niet gegarandeerd kan worden dat er in de vorige toepassing van de vezels geen chloor(gas) of chloordioxide gebruikt werden. Ondanks de afwijkende naam, worden ook bij het PCF-proces geen AOX'en in het afvalwater gevormd.

Er zijn ook tussenvormen, waarbij ECF bijvoorbeeld wordt gecombineerd met gebruik van ozon. Daardoor moet minder chloordioxide gebruikt worden, en kan bijgevolg de AOX-uitstoot verder worden verminderd⁸.

Bij ECF-technologieën moet wel worden opgemerkt dat er tussen de productie-eenheden grote verschillen bestaan voor wat betreft de concentratie aan AOX in het afvalwater, namelijk van 0,02 kg AOX/ADMT⁹ (0,018 kg AOX/ADT) tot liefst 2 kg AOX/ADMT (1,8 kg AOX/ADT)¹⁰, m.a.w. een factor 100! De vraag naar ECF gebleekt papier als criterium voor "milieusparend papier", is bijgevolg niet voldoende. Er moeten bijkomende criteria opgelegd worden, zoals een beperking op de hoeveelheid AOX (kg) per geproduceerde ADT pulp die in het effluent van het afvalwater achterblijft.

Ook het achtergrondrapport van de Europese GPP Training Toolkit¹¹ voor papier meldt dat bij ECF een strikte controle nodig is van de AOX-uitstoot. Dit wordt echter niet doorgetrokken naar de technische specificaties die de GPP Training Toolkit voorstelt voor overheidsopdrachten.

ICLEI¹² en het Ecoinstitut Barcelona, die in 2008 de GPP Training Toolkit in opdracht van de Europese Commissie ontwikkelden, baseerden zich op de studie over de Best Beschikbare Technieken (BBT)¹³ voor papierproductie om te stellen dat er bij ECF een controle op de AOX-uitstoot noodzakelijk is. Deze BBT-studie werd door het 'European IPPC Bureau' opgesteld in het kader van de richtlijn over de geïntegreerde preventie en bestrijding van verontreiniging¹⁴. In dit document, en in het achtergrondrapport bij de GPP Training Toolkit, wordt een maximum AOX-uitstoot van 0,25 kg AOX/ADT. De BBT-studie dateert echter van 2001. Zowel de BBT-studie als de criteria voor papier van het Europees ecolabel zijn momenteel in herziening, wat mogelijk tot een strengere norm voor de AOX-uitstoot kan leiden. De resultaten van deze herziening zullen echter niet beschikbaar zijn voor 2010.

8 Deze worden uitgebreid beschreven in het Reference Document on Best Available Techniques in the Pulp and Paper Industry (BREF, IPPC, 2001 hoofdstuk 2, p24)

9 ADMT: Air dried metric tonne: Dit is een gewichtsmaat voor papierpulp met een watergehalte van 10%. 1 metric ton = 1,102 ton. In dit document hanteren we de eenheid kg AOX/ADT, omdat dit in Europa de gangbare maateenheid is. Wanneer informatie overgenomen wordt van bronnen die met maateenheid kg AOX/ADMT werken, zal tussen haakjes steeds een omrekening naar ADT gemaakt worden.

10 WWF heeft dit onderzocht op basis van Corporate environment reports van de pulp- en papierbedrijven. Zie: Renström, (M.), 2007, *Bleaching in pulpmills*, WWF.

11 Green Public Procurement Training Toolkit (beheerd door de Europese Commissie)

12 Local Governments for Sustainability

13 EC, 2001, *Reference Document on Best Available Techniques in the Pulp and Paper Industry*.

14 GPBV-richtlijn of richtlijn 96/61/EC

De meeste bekende ecolabels, zoals bv. het Europees ecolabel en het Nordic Swan label, hanteren eveneens de norm 0,25 kg AOX/ADT als maximale AOX-uitstoot. Het World Wildlife Fund (WWF) stelt echter een maximum AOX-gehalte van 0,05 kg/ADMT (0,045 kg AOX/ADT) voor, wat een pak strenger is.

Tijdens het stakeholderoverleg, georganiseerd in het kader van de criteriaherziening van het Europees ecolabel, werd door bepaalde stakeholders geargumenteed dat TCF-bleking meer energie, chemische stoffen en hout vergt per ton geproduceerde pulp¹⁵. Deze stelling is niet in overeenstemming met de bevindingen uit de BBT-studie¹⁶ voor wat betreft energie en chemische stoffen. De BBT-studie stelt dat er geen significante verschillen zijn in het gebruik van chemische stoffen en energieconsumptie, indien ECF en TCF met elkaar worden vergeleken.

Tijdens het stakeholderoverleg, georganiseerd in het kader van de criteriaherziening van het Europees ecolabel, gaven sommige stakeholders aan dat er geen milieu-impact kon worden vastgesteld wanneer de norm 0,5 kg AOX/ADT als maximumnorm zou worden aangehouden¹⁷.

Gewone toxiciteitstesten van effluënten geven echter geen informatie over de milieu-impacten door een accumulatie van toxische, persistente en/of bioaccumulerende stoffen in het milieu. Organische chloorverbindingen zijn stoffen die vallen onder de POP-Conventie. Ze zijn opgenomen in de POP-lijst van moeilijk afbreekbare toxische stoffen, m.a.w. er wordt internationaal erkend dat ze moeten vermeden worden. Door opname in de POP-lijst van moeilijk afbreekbare stoffen wordt een signaal gegeven naar de pulpindustrie om haar verantwoordelijkheid op te nemen en het gebruik van deze stoffen te vermijden.

Emissiepreventie en het substitutiebeginsel¹⁸ zijn volgens de brede milieubeweging belangrijke uitgangsprincipes. Daarom is het voor de Milieukoopwijzer van belang dat er op vlak van de uitstoot van organische chloorverbindingen een voldoende streng criterium gehanteerd wordt. We schuiven TCF (of PCF) naar voor. Daarnaast aanvaarden we ook ECF, mits een bijkomende strenge uitstootnorm, namelijk AOX < 0,05 kg/ADT, gerespecteerd wordt. Hiermee willen we een signaal geven aan de pulpindustrie – waarvan het merendeel voor ECF heeft gekozen – om blijvend aandacht te hebben voor deze problematiek en inspanningen te doen om de AOX verder te verminderen tot op een absoluut minimumniveau. Tijdens het stakeholderoverleg, georganiseerd in het kader van deze herziening, bleek geen bezwaar te zijn tegen deze norm.

De gegevens over de AOX-uitstoot zijn opgenomen bij de gegevens van het “paper profile¹⁹” en zijn dus relatief gemakkelijk te controleren in het geval van transparante bedrijven.

Beperking van de chemische zuurstofvraag

Naast de AOX-concentratie kan het afvalwater nog andere milieuverontreinigende stoffen bevatten. Om ook hier rekening mee te houden, stelt het WWF voor om ook een maximumwaarde voor de chemische zuurstofvraag (CZV) vast te leggen. Dit is immers een maat voor de algemene vervuiling van het water (met inbegrip van niet-chloorhoudende verontreinigende stoffen). De emissies hier verschillen van 5 tot 40 kg/ADMT. WWF stelt dus voor om de best mogelijke waarde als limiet te gebruiken, nl. 5kg/ADMT

¹⁵ Montani, (M.) & Cesarei (G.), 2009, *Study for the copying and graphic paper criteria revision EU ecolabel*.

¹⁶ Zie p. 72.

¹⁷ Montani, (M.) & Cesarei (G.), 2009, *Study for the copying and graphic paper criteria revision EU ecolabel*.

¹⁸ Het substitutiebeginsel houdt in dat, waar mogelijk, schadelijke stoffen worden vervangen door minder schadelijke alternatieven.

¹⁹ Paper profile is een manier om milieu-informatie m.b.t. papierproducten op een gestandaardiseerde manier weer te geven. Bedrijven kunnen zich op vrijwillige basis bij het initiatief aansluiten. Meer informatie: <http://www.paperprofile.com/>.

(4,54kg/ADT).²⁰ Tijdens het stakeholderoverleg in het kader van de criteriaherziening van de Milieukoopwijzer bleek geen bezwaar te zijn tegen een norm van 5kg/ADT.

2.4. Gerecycleerde vezels

Door vezels te recyclen wordt zorgvuldiger omgegaan met waardevolle grondstoffen, die langer een zinvolle economische toepassing krijgen vooraleer ze afval worden of verbrand worden (al dan niet met energievalorisatie). De papierindustrie dringt – net als de milieubeweging - aan op voorrang voor recyclage van oud papier in plaats van valorisatie voor energie. Cobelpa, de vereniging van Belgische fabrikanten van papierdeeg, papier en karton, is van mening dat het energetisch valoriseren van oud papier enkel te rechtvaardigen is als het door zijn kwaliteit niet meer in aanmerking komt voor recyclage. De sector vreest dat oud papier zou kunnen beschouwd worden als biomassa, een bron van hernieuwbare energie, en dus in aanmerking zou kunnen komen om verbrand te worden voor de productie van groene energie²¹.

Bovendien is het productieproces van gerecycleerd papier minder belastend voor het milieu²². Dit is ook logisch omdat een deel van het “werk” al gebeurd is, zoals bv. het isoleren van de vezels, het ontbleken, e.d. Bijgevolg is het energie- en waterverbruik beperkter en zijn er minder emissies naar het water. Belangrijk voordeel is ook dat geen nieuwe organochloorverbindingen worden gevormd via de bleekmethode (zie punt 2.3). Er wordt soms geopperd dat de CO₂-uitstoot bij de productie van gerecycleerd papier hoger kan zijn dan bij het gebruik van verse houtvezels. Dat komt omdat biomassa (hout) vaak gebruikt wordt als energiebron bij de productie van “verse” vezels²³.

De recyclagemogelijkheden van papier zijn jammer genoeg beperkt. Vooreerst is niet om het even welk oud papier recycleerbaar. Ramingen op Europees niveau geven aan dat 20% van het papier dat op de markt komt, niet recycleerbaar is²⁴, eenvoudig omdat het praktisch niet gescheiden ingezameld kan worden (hygiënisch papier, vervuild papier,...). Door de opeenvolgende recyclagecycli verandert ook de kwaliteit van de vezels. Ze geraken beschadigd en worden korter. Cobelpa schat dat over het algemeen de vezels zowat 2 tot 5 keer kunnen hergebruikt worden, naargelang het soort vezels en het soort papier dat men wil produceren. Er is dus een permanente behoefte aan verse vezels in de globale cyclus van de papierproductie.

De Milieukoopwijzer beschouwt gerecycleerd papier nog steeds als een topproduct op vlak van milieuverantwoordheid. Gezien de recyclagemogelijkheden van papier beperkt zijn, sluiten we daarom (zij het op een lager ambitieniveau) papier afkomstig van verse houtvezels niet uit, op voorwaarde dat het aan bepaalde bijkomende vereisten voldoet.

Uit het stakeholderoverleg naar aanleiding van de herziening van de criteria van deze productgroep bleek dat er verschillen bestaan in de definities bij gerecycleerd papier, meer bepaald in verband met de term “postconsumptie” gerecycleerd papier. Het FSC (recycled fibres) label hanteert daarbij een strengere definitie dan het Blauwe Engel label. De FSC-definitie voor “post-consumer reclaimed material” luidt²⁵: “Material that is reclaimed from a consumer or commercial product that has been used for its intended purpose by individuals, households or by commercial, industrial and institutional facilities in their role as end-users of the product.” Het papierafval (snijresten, e.d.) afkomstig van de papierverwerkende industrie valt niet onder deze definitie. Bij de Blauwe Engel wordt dit wel opgenomen bij de definitie van postconsumptie

²⁰ WWF heeft dit onderzocht op basis van Corporate environment reports van de pulp- en papierbedrijven. Zie: Renström, (M.), 2007, *Bleaching in pulpmills*, WWF

²¹ Cobelpa, 2008, *Papier en milieu*.

²² O.a. Montani, (M.) & Cesarei (G.), 2009, *Study for the copying and graphic paper criteria revision EU ecolabel*.

²³ Green public procurement Training toolkit Background product report: copying and graphic paper, 2008

²⁴ Cobelpa, 2008, *Papier en milieu*.

²⁵ FSC-STD-40-004 V2-0 EN

gerecycleerd papier²⁶. Het Europees ecolabel hanteert een gelijkaardige benadering. Enkel “mill broke”, het afval dat ontstaat bij de papierproductie zelf, wordt er niet als gerecycleerd papier beschouwd. Ook CEPI beschouwt dit laatste niet als gerecycleerd papier²⁷. Het Europees ecolabel verwijst in deze context ook naar het Blaue Engel label²⁸.

BBL is van mening dat het hergebruik van papierafval, ook indien afkomstig van de papierverwerkende industrie, een positief gegeven is voor het milieu. Voor de Milieukoopwijzer hanteren we bijgevolg de benadering van de Blaue Engel en niet de strengere beoordeling van het FSC label. Beide labels komen m.a.w. in aanmerking als bewijsmiddel voor de herkomst van de vezels. Het Blaue Engel label kan daarbij ook aangewend worden om aan te tonen dat ook aan de andere criteria van de Milieukoopwijzer voldaan wordt (TOP niveau). Het FSC label geeft alleen garanties over de herkomst van het papier, bijgevolg kan het label niet gebruikt worden om aan te tonen dat aan alle criteria van de Milieukoopwijzer voldaan wordt.

Met betrekking tot papierrecyclage stelt Cobelpa dat het van prioritair belang is dat de bevoorrading van voldoende kwalitatief papier op lange termijn gegarandeerd wordt. Er zijn nog mogelijkheden om meer papier selectief op te halen. Bijkomende inspanningen voor de selectieve ophaling van kwalitatief oud papier moeten absoluut meer worden aangemoedigd (bv. kantoorgebouwen). Binnen de Milieukoopwijzer zal dit opgenomen worden in de tips voor milieuverantwoord papiergebruik.

2.5. Verse houtvezels uit effectief duurzaam beheerde bossen

Ook al is het hout dat de papierindustrie gebruikt hoofdzakelijk afkomstig van 'dunningshout', toch is het ook haar verantwoordelijkheid dat dit uit goed beheerde bossen komt. En ook al komt een belangrijk aandeel van het hout uit Europese bossen, ook daar is op vlak van bosbeheer nog veel werk aan de winkel. Een duurzaam bosbeheer houdt rekening met het milieu en de biodiversiteit van het bos, het eerbiedigt de sociale rechten van de lokale bevolking en de bosarbeiders en is economisch leefbaar.

In België zijn twee certificatiesystemen voor duurzaam bosbeheer: PEFC en FSC. FSC is het enige internationale label dat door grote internationale milieuorganisaties zoals Greenpeace en het WWF wordt erkend.

PEFC is een paraplu waaronder nationale keurmerken gebundeld worden. In tegenstelling tot FSC is het referentiekader van PEFC onvoldoende duidelijk en in verschillende gevallen onmogelijk “duurzaam” te noemen. De algemene vereisten beperken zich tot algemene internationale en regionale principes. Dit leidt tot grote verschillen tussen de nationale/regionale standaarden. In sommige landen zijn de standaarden absoluut niet streng genoeg, en is de PEFC-certificering controversieel (bv. Australië, Brazilië, Canada, Finland, Verenigde Staten, Zweden). Op het gelabelde product kan ook niet worden afgeleid uit welk land het PEFC-gecertificeerde hout afkomstig is. PEFC beperkt zich ook al te vaak tot een administratieve controle en heeft te weinig oog voor de praktijk op het veld.

FSC heeft een systeem van drie “kamers”, waarbij telkens de ecologische, sociale en economische invalshoek op een evenwaardige manier hun inbreng kunnen doen. Bij PEFC zijn er onvoldoende garanties op een evenwichtige participatie van alle lokale belanghebbenden. PEFC maakt niet systematisch onderscheid tussen eenvoudige consultatie en effectieve transparantie. FSC is een houtcertificeringssysteem met een duidelijk referentiekader en een evenwichtige betrokkenheid van milieuorganisaties, bedrijven uit de

²⁶ Wat blijkt uit appendix 3 van de criteriareeks van de Blaue Engel RAL-UZ14 (Recycled paper) (februari 2009).

²⁷ CEPI, 2009, *Position paper, FSC rules on post- and pre-consumer reclaimed material*.

²⁸ Montani, (M.) & Cesarei (G.), 2009, *Study for the copying and graphic paper criteria revision EU ecolabel*

houtsector en lokale groepen (inheemse volkeren). Bij PEFC is de beslissingsmacht nog steeds geconcentreerd bij de boseigenaren en federaties van de houtverwerkende industrie²⁹.

In een advies van de FRDO³⁰ bleek er consensus over het volgende: *“Voor hout dat afkomstig is van landen waar de criteria van sociale dialoog en de rechten van de inheemse volkeren niet worden gerespecteerd, zou de FSC-certificatie de voorkeur moeten verdienen zolang de andere certificatiesystemen deze criteria niet beter integreren. In een eerste fase moeten de twee systemen a priori op voet van gelijkheid worden behandeld voor hout dat afkomstig is van landen waar aan het criterium van een sterk ontwikkelde sociale dialoog, zoals in België, tegemoetgekomen is.”*³¹ Dit FRDO-advies heeft ertoe geleid dat de federale overheid in het geval van de eventuele aankoop van PEFC-hout onderscheid maakt tussen twee lijsten, een positieve en een negatieve lijst. In de praktijk blijkt dit moeilijk werkbaar, omdat het land van herkomst vaak niet gekend is. Op vraag van de overheid werd in 2008 gestart met een studie om de omzendbrief P&O/DO/2 betreffende het aankoopbeleid van de federale overheid ter bevordering van het gebruik van duurzaam geëxploiteerd hout te evalueren. Uit de resultaten van deze studie, uitgevoerd door de Britse consultant ProForest, blijkt dat de in de omzendbrief van 2005 vastgelegde criteria ontoereikend en te algemeen geformuleerd zijn en dat zij dus moeten worden herzien. De resultaten wijzen er eveneens op dat het systeem van de dubbele lijst te ingewikkeld is en dat men er zou moeten van afstappen. Op basis van de resultaten van deze studie heeft de overheid gewerkt aan de definitie van duidelijkere criteria, waarbij ook vertrokken werd van criteria die in andere Europese landen in aanmerking werden genomen bij het definiëren van duurzaam hout. Er werd de FRDO gevraagd zich uit te spreken over de lijst van voorgestelde criteria, maar niet over de bestaande certificeringssystemen.

Op 25 september 2009 werd het advies van de FRDO goedgekeurd. In zijn advies steunt de FRDO het initiatief om de omzendbrief te herzien en de bekommernis dat het de uitdrukkelijke doelstelling moet blijven om de duurzame houtproductie te stimuleren en de hoeveelheid gecertificeerd hout op de markt te vergroten. De raad is het eens met de aanbeveling van ProForest om de verschillende bestaande certificeringssystemen grondig te evalueren aan de hand van een lijst van objectieve criteria. De FRDO kon het echter niet eens worden over de vraag welke die objectieve criteria zijn die voortaan in aanmerking zouden moeten worden genomen als richtlijn bij de te aanvaarden certificeringssystemen als verificatie bij het federale aankoopbeleid van hout.

De FRDO is verder o.a. van mening dat de geplande evaluatie van de certificeringssystemen moet leiden tot een enige en zelfde lijst, en niet tot een (verwarrende) dubbele lijst zoals dat nu het geval is.³²

Op het moment van dit schrijven ligt in de FRDO een nieuwe adviesvraag over dit thema voor.

Over de jaren heen zijn al heel wat verbeteringen aangebracht aan het PEFC-systeem. Recent heeft WWF een nieuwe doorlichting gedaan van beide systemen³³. Daaruit blijkt dat op vlak van transparantie, evenwichtige participatie en kwaliteit van de lokale criteria (gekoppeld aan een duidelijk referentiesysteem) er voor PEFC toch nog belangrijke stappen te zetten zijn. PEFC kan wel garanderen dat het hout geen illegale afkomst heeft. Het sluit echter nog steeds niet uit dat er lokaal mensenrechten kunnen geschonden worden. Dit is zorgwekkend, zeker nu PEFC verder uitbreidt naar hoge risicogebieden op vlak van mensenrechten (zoals bv. Gabon, Maleisië).

²⁹ Ozinga, (S.), *Footprints in the forest: current practice and future challenge in forest certification*, Fern.

³⁰ Federale Raad voor Duurzame Ontwikkeling

³¹ http://www.frdo.be/DOC/pub/ad_av/2005/2005a06n.pdf

³² Nieuwsbrief van de Federale raad voor Duurzame Ontwikkeling, September 2009 – nr. 41. Voor het volledige advies http://www.frdo-cfdd.be/DOC/pub/ad_av/2009/2009a12n.pdf

³³ http://assets.panda.org/downloads/2009_02_09_wwf_statement_on_pefc_final.pdf

Ook andere evaluaties komen tot de bevinding dat FSC momenteel het beste systeem is³⁴. Rode draad in de kritieke punten voor het PEFC-label is: onvoldoende garanties voor de rechten van inheemse bevolkingsgroepen, onvoldoende bescherming van waardevolle bossen (high conservation value forests), geen verbod op genetisch gemodificeerde bossen, ...

Voor de Milieukoopwijzer is het belangrijk te wijzen op het belang van duurzaamheidsaspecten indien gebruik gemaakt wordt van verse houtvezels. Er moeten voldoende garanties zijn dat alle stakeholders op een volwaardige en evenwichtige manier betrokken worden, en dit op alle niveaus. Op alle niveaus dienen samenvattingen van de certificatieprocedure publiek beschikbaar te zijn. De definitie van “controversiële bronnen” moet verder gaan dan enkel illegaliteit³⁵. En er moeten mechanismen worden opgezet om de nationale schema’s onderling consistent te maken. PEFC international slaagt er tot nog toe niet in die garanties sluitend te maken op elk niveau. Daarom gaat de keuze voor de Milieukoopwijzer – in geval van niet-gerecycleerd papier en indien niet wordt voldaan aan de criteria van een type I-label – naar vezels afkomstig uit duurzaam beheerde bossen, gelabeld met FSC.

³⁴ O.a. Eem (2007), *Environmental Paper Procurement*, zie: <http://www.greenpressinitiative.org/documents/eemfullreport.pdf> ; Conroy, (M.E), (2007), *Branded! How the certification revolution is transforming global corporations*.

³⁵ Zie http://assets.panda.org/downloads/2009_02_09_wwf_statement_on_pefc_final.pdf voor de meer gedetailleerde verwachtingen.

3. Aanpak bij het vastleggen van het basisniveau

Het basisniveau van de Milieukoopwijzer komt overeen met de criteria zoals die worden voorgesteld door de overheid. Voor het federale niveau zijn dit de criteria uit de vernieuwde Gids voor duurzame aankopen. Voor het Vlaamse niveau refereren we naar de criteria die worden ontwikkeld in het kader van het Vlaams actieplan duurzame overheidsopdrachten. In beide gevallen zal de Milieukoopwijzer de lijsten met producten opsommen die voldoen aan deze criteria, ook indien we van mening zouden zijn dat deze criteria ontoereikend zijn.

We maken geen gebruik van de criteria van de GPP Training Toolkit. De Milieukoopwijzer is een instrument op Vlaams niveau, en bij uitbreiding federaal. We gaan ervan uit dat zowel Vlaamse als federale criteria de GPP Training Toolkit mee als uitgangsbasis nemen (en er – bij voorkeur - nog criteria aan toevoegen). In het Vlaamse actieplan duurzame overheidsopdrachten wordt gesteld dat de kerncriteria uit de GPP Training Toolkit als minimumvereiste zullen worden gehanteerd en ook in de beschrijving van de methodiek gevolgd bij het opstellen van de criteria voor de gids voor duurzame aankopen van de federale overheid wordt de GPP Training Toolkit als bron voor criteria vermeld.

3.1. Criteria voor etiketten volgens de Gids voor duurzame aankopen (= basisniveau cfr. Federaal en Vlaams)

De Gids voor duurzame aankopen maakt onderscheid tussen drie criteriaversies: basis, medium en uitgebreid. Iedere versie incorporeert de criteria van de minder uitgebreide versies en voegt daar een aantal criteria aan toe. Het onderscheid wordt niet zozeer gemaakt op basis van ambitieniveau, maar eerder op basis van:

- 1) de bepalingen uit de GPP Training Toolkit;
- 2) de eenvoud of complexiteit bij het beoordelen van een criterium afkomstig van een type I label (voor de controle);
- 3) het aantal keren dat een criterium voorkomt bij de type I-labels. Voor de productgroep etiketten is het momenteel enkel Blauwe Engel die criteria ontwikkelde.

Het wordt aan de aankoper overgelaten of hij gebruik maakt van de basisversie, de medium versie of de uitgebreide versie.

Per versie wordt ook nog onderscheid gemaakt tussen technische specificaties en gunningscriteria. Een product moet aan de technische specificaties voldoen om in aanmerking te komen. Producten die in hogere mate aan de gunningscriteria voldoen, maken echter meer kans om gegund te worden. Door milieucriteria aan de gunningscriteria toe te voegen wordt het prijs criterium niet meer het enige doorslaggevende criterium bij de selectie van het aan te kopen product.

Het basisniveau van de Milieukoopwijzer, voor wat betreft de federale overheid, valt samen met de technische specificaties van het basisniveau van de Gids voor duurzame aankopen. Indien een aankoper een product koopt dat voldoet aan die basiscriteria van de Gids, dan komt die aankoop voor de federale overheid immers in aanmerking als “duurzame aankoop”.

De criteria op de hogere ambitieniveaus van de Milieukoopwijzer bouwen verder op deze basiscriteria van de Gids voor duurzame aankopen. Dit betekent dat de producten op de hogere ambitieniveaus van de Milieukoopwijzer automatisch voldoen aan het basisniveau van de Gids voor duurzame aankopen. Er wordt ook aangeduid of de producten die voldoen aan de criteria van de hogere ambitieniveaus van de Milieukoopwijzer, ook voldoen aan het medium of uitgebreide niveau van de Gids voor duurzame aankopen.

Criteria voor etiketten³⁶

Milieucriteria	Wijze van aantonen	Opmerkingen
De papierzakjes van de etiketten moeten van 100% na consumptie gerecycleerd afvalpapier gemaakt zijn. Een tolerantie van 5% is toegestaan.	Blaue Engel Andere gepaste bewijsstukken van een erkend organisme	De omschrijving van kringloopvezels in de Gids voor duurzame aankopen komt overeen met de definitie van postconsumptie gerecycleerde vezels zoals deze gehanteerd wordt in het Blaue Engel label.
De etiketten moeten ten minste 65% kringloopvezels uit papier van de ondersoorten, middensoorten, krafthoudende soorten en bijzondere soorten (categorieën 1, 2, 4 en 5, behalve voor de individuele soorten 2.09, 4.01 en 4.07) bevatten in verhouding tot het totale vezelgehalte, volgens de European List of Standard Grades of Recovered Paper and Board (EN643).	Blaue Engel Andere gepaste bewijsstukken van een erkend organisme	
De toevoeging van optische bleekmiddelen is niet toegestaan.	Blaue Engel Andere gepaste bewijsstukken van een erkend organisme	

³⁶ Criteria van de Gids voor duurzame aankopen op 9 oktober 2009

3.2. Criteria voor etiketten ontwikkeld n.a.v het Vlaamse actieplan voor duurzame overheidsopdrachten (= basisniveau cfr. Vlaams)

De Vlaamse overheid publiceerde nog geen criteria waaraan etiketten, die in het kader van een overheidsopdracht aangekocht worden, moeten voldoen.

4. BASIS+ niveau (aanvaardbaar niveau) en TOP niveau

Zoals gezegd, voldoen de criteria van het basisniveau niet noodzakelijk aan de verwachtingen van de milieubeweging. Met de Milieukoopwijzer willen we ook aangeven op welke punten het volgens de milieubeweging beter kan en moet. De BASIS+ criteria geven daarbij weer wat het absolute minimum zou moeten zijn om te kunnen spreken van “vergroening” of “verduurzaming” van de aankopen. M.a.w. het zijn voor ons “aanvaardbare criteria”. De topproducten voldoen aan de criteria van het TOP niveau: dit zijn de producten die volgens de milieubeweging tot de meest milieusparende producten behoren die momenteel op de markt zijn. M.a.w. dit geeft weer in welke richting het aanbod volgens ons moet evolueren.

Een bijkomende, praktische overweging bij het vastleggen van de criteria is de noodzaak voor een eenvoudig en gemakkelijk toepasbaar instrument. Het moet zowel voor BBL als voor de leverancier of producent eenvoudig zijn om na te gaan of een product voldoet aan de criteria. Daarom maken we maximaal gebruik van bestaande ecolabels (bij voorkeur) en eventueel (in tweede instantie) EPD's (environmental product declarations, zoals het [paper profile](#)).

Niveau	Milieucriteria	Wijze van aantonen	Relatie met overheidscriteria
BASIS+ niveau	Idem basis maar: <ul style="list-style-type: none">- ongebleekt, TCF- of PCF-gebleekt of ECF-gebleekt met een AOX-waarde < 0,05 kg AOX/ADT in het effluent van het afvalwater én- CZV < 5 kg/ton papier	Deze gegevens kunnen we afleiden uit het paper profile.	
TOP niveau	<ul style="list-style-type: none">- Etiketten die aan alle criteria van het Blaue Engel label voldoen	Het Europees Ecolabel en het Nordic Swan label formuleren geen criteria voor etiketten. Daarom worden de criteria van het Blaue Engel label op het	Federaal: Producten die hieraan voldoen, voldoen ook aan de technische specificaties van de medium versie en de uitgebreide

		<p>TOP niveau overgenomen. Het Blaue Engel label kan dan ook gebruikt worden als bewijsmiddel</p> <p>Alle andere gepaste bewijsstukken van een erkend organisme waarmee aangetoond kan worden dat een product voldoet aan ALLE criteria van het Blaue engel label</p>	<p>versie van de Gids voor duurzame aankopen.</p>
--	--	---	---